

Plantijn Hogeschool van de Provincie Antwerpen – EduBRON,
Universiteit Antwerpen – Groep T-Hogeschool Leuven –
Hogeschool Zeeland – Hogeschool Zuyd – KaHo Sint-Lieven –
NHTV Internationale Hogeschool Breda – Provinciale Hogeschool
Limburg – Universitair Centrum voor Talenonderwijs, Universiteit
Gent – Instituut Heilig Graf, Turnhout – KA Hoboken – Pito Stabroek
– Sint-Carolusinstituut, Sint-Niklaas – Sint-Jozefinstituut, Kontich

www.golewe.eu

Datum publicatie: 15.07.2010

Datum herziene versie: 03.10.2011

Handwijzer voor het coachen van leren

Peter David, Elke Denoo, Sofie Hiels, Hans Ihmsen, Pieter Spooren, Katia Tuerlinckx, Herman Van de Mosselaer, Geert Van Eynde, Sarah Van Leuvenhaege, Plantijn Hogeschool van de Provincie Antwerpen

Annick Swaelen, Sint-Jozef Instituut te Kontich

Kathleen Van Wesenbeeck, Provinciaal Instituut voor Technisch Onderwijs te Stabroek

Tom D'hauwer, Elke Heirman, Tine Van Doorselaer, Technisch Instituut Sint-Carolus te Sint-Niklaas

Monique Bartholomeus, Kristien Van Eekert, Heilig Graf Instituut te Turnhout

Myriam Peene, Kim Van der Auwera, Koninklijk Atheneum Hoboken

---

**Publicatie in het kader van het Interregproject Goesting in Leren en Werken (GoLeWe)
Thema 1: Naar Hoger Onderwijs - Actie 1.4: Versterken van leren - Indicator 1.4a:
Handwijzer voor leerkrachten en docenten om 'versterken van leren' in te bouwen in de
eigen cursus.**

Doelgroep: leerkrachten en docenten die in hun onderwijspraktijk willen werken aan de zes cruciale competenties (en motivatie) om zo de slaagkansen van jongeren in het hoger onderwijs te vergroten.

Het GoLeWe-Project

‘Goesting in Leren en Werken’ is zowel de rode draad als de uitdaging van dit project. We willen bereiken dat jongeren hun kwaliteiten kunnen uitbouwen tot competenties die nodig zijn in de maatschappij en in het werkveld. En dat onze jong afgestudeerden werk vinden dat aansluit bij eigen mogelijkheden, motivatie en ambities en bij het vinden van een plaats in de maatschappij.

De projectacties zijn gegroepeerd in drie thema’s: een vlotte overgang naar het hoger onderwijs, leren in het hoger onderwijs en samenwerking met het werkveld. Concrete acties richten zich op het verbeteren van leercompetenties, op studiekeuzebegeleiding en op leertrajecten die afgestemd zijn op de mogelijkheden van studenten. Er gaat ook aandacht naar studententutoraat en naar competentie management. Acties die bijdragen tot een betere afstemming en samenwerking tussen onderwijs en arbeidsmarkt, zijn: werkplekleren en de uitvoering van werkveldopdrachten door studenten, co-creatie van onderwijs en facilitering van de combinatie werken en leren. Goesting in leren en werken gaan hand in hand. Want de nieuwe werknemer is een kenniswerker die zichzelf blijft ontplooien.

Abstract publicatie

Deze handwijzer werd ontwikkeld voor leraren en docenten uit het secundair/voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs in Vlaanderen en Nederland. Ze wil handvaten aanreiken om in hun onderwijspraktijk aan de slag te gaan met de 6 cruciale leercompetenties die de slaagkansen van jongeren in het hoger onderwijs vergroten.. In de handwijzer vindt de leraar of docent uitleg en tips om de leerling of student te begeleiden.

Allereerst wordt er toegelicht wat de bevroegde competentie inhoudt, hoe een leerling of student eruit ziet die de competentie reeds onder de knie heeft, m.a.w. concrete gedragsindicatoren van de beschreven competentie.

Vervolgens worden er concrete tips gegeven over hoe de leraar of docent aan deze competentie kan werken in zijn cursus.

Inhoud

1 Inleiding	4
2 Zelfkennis over leren	6
Gedragsindicatoren en didactische tips	6
3 Zelfsturing	8
Gedragsindicatoren en didactische tips	8
4 Samenwerken	12
Gedragsindicatoren en didactische tips	12
5 Analyseren-structureren-relateren	14
Gedragsindicatoren en didactische tips	14
6 Concreet verwerken	16
Gedragsindicatoren en didactische tips	16
7 Kritische verwerking	17
Gedragsindicatoren en didactische tips	17
8 Motivatie	19
Gedragsindicatoren en didactische tips	19

1 Inleiding

GoLeWe staat voor ‘Goesting in Leren en Werken’

In dit interregionale project werken middelbare scholen en hogescholen samen om leercompetenties van leerlingen en studenten te versterken.

Eerst gingen we op zoek naar cruciale leercompetenties:

- Welke leercompetenties hebben studenten nodig om succesvol te kunnen (verder) studeren?
- En welke leercompetenties zijn cruciaal voor een goed functioneren in het werkveld?’

Aanknopingspunten waren o.m.:

- het Europees kwalificatieraamwerk en de Dublindescriptoren voor het hoger onderwijs.
- de resultaten uit het onderzoeksproject Instroom – Doorstroom – Uitstroom (IDU) van Plantijn Hogeschool in samenwerking met EduBRON, Universiteit Antwerpen
- de vakoverschrijdende eindtermen leren leren van het secundair onderwijs (Vlaanderen)
- de begincompetenties die Plantijn Hogeschool en Hogeschool Zeeland wenselijk vinden bij de start in het hoger onderwijs

We kwamen uit bij

zes cruciale leercompetenties:

Wie deze zes competenties goed beheerst, heeft betere slaagkansen. Om het met beeldspraak te zeggen: deze leercompetenties drijven als tandwielen de slaagkansen aan. Ze drijven bovendien ook elkaar aan: Wie goed kan samenwerken, en bijvoorbeeld in discussie gaat met zijn medestudenten, zal ook sterker scoren op kritisch verwerken. Deze leercompetenties hangen nauw samen: hoe je op elke competentie scoort, vormt samen je leerstijl. Ten slotte zal zonder goede benzine de aandrijving niet tot stand komen. We

beschouwen motivatie, zelfvertrouwen én taalvaardigheid als noodzakelijke brandstof om het tandwieleffect van de leercompetenties te realiseren.

Deze **handwijzer voor het coachen van leren** is in de eerste plaats bedoeld voor leraren en docenten van de hoogste jaren van het middelbaar onderwijs en van het eerste jaar hoger onderwijs. In de handwijzer geven we voor elk van deze zes belangrijke leercompetenties antwoorden op twee vragen:

- 1. Welk concreet leergedrag is wenselijk voor leerlingen en studenten om deze leercompetentie verder te ontwikkelen?**
- 2. Wat kan je als leraar, lector of docent doen om dat wenselijke leergedrag van studenten te coachen?**

De handwijzer is een product van de samenwerking tussen:

- Plantijn Hogeschool van de Provincie Antwerpen (projectverantwoordelijke instelling)
- Technisch Instituut Sint-Carolus te Sint-Niklaas
- Heilig Graf Instituut te Turnhout
- Sint-Jozef Instituut te Kontich
- Koninklijk Atheneum te Hoboken
- Provinciaal Instituut voor Technisch Onderwijs te Stabroek
- Onderzoekscentrum EduBRON, Universiteit Antwerpen

Het is een herwerking van het eindproduct van het DoLeLe-project met als partners:

- Plantijn Hogeschool van de Provincie Antwerpen (projectverantwoordelijke instelling)
- Hogeschool Zeeland te Vlissingen
- Regionale Scholengemeenschap 't Rijks te Bergen op Zoom
- Reynaertcollege te Hulst
- Sint-Jozef Instituut te Kontich
- Provinciaal Instituut voor Technisch Onderwijs te Stabroek
- Onderzoekscentrum EduBRON, Universiteit Antwerpen

2 Zelfkennis over leren

Zelfkennis over leren	Welk concreet leergedrag is wenselijk bij de leerling/student? (+ Gedragsindicatoren)	Didactische tips om dit leergedrag te stimuleren?
<p>Kennis over de eigen leerstijl: over de manier waarop men het leren aanpakt</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ De leerling/student is zich bewust van de situatie (tijd/plaats) waarin hij gestimuleerd wordt om te leren. ■ De leerling/student denkt na over hoe hij/zij leerinhouden verwerkt. Hij/zij schrijft dit neer in een reflectieverslag of brengt dit ter sprake tijdens feedbackmomenten. Hij/zij communiceert over zijn leerstijl. ■ De leerling/student vergelijkt zijn manier van leren en van werken aan taken met die van anderen. ■ De leerling/student denkt na over zijn/haar sterke punten en aandachtspunten op het vlak van leren. Hij kan zijn sterke en minder sterke punten benoemen. ■ De leerling/student brengt in kaart hoe hij zijn leren kan verbeteren. ■ De leerling/student leest of luistert naar feedback en gaat na of hij zich hierin kan vinden. De leerling/student neemt zijn feedbackrapport bij de leerstijl- en motivatietest grondig door. ■ De leerling/student neemt het initiatief om een afspraak te maken met een studiebegeleider. ■ De leerling/student zorgt voor zichzelf voor een leersituatie waarin hij/zij zich goed voelt en 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Sta stil bij verschillende manieren van leren. <ul style="list-style-type: none"> ○ Geef aan hoe bepaalde leerinhouden op verschillende manieren kunnen worden verwerkt, afhankelijk van het vak en de leerstijl. <ul style="list-style-type: none"> ✓ Wiskunde studeer je bv. anders dan geschiedenis. ✓ Geef bv. aan hoe iemand die je kent, op een heel andere manier hetzelfde leerresultaat bereikt als jij. (bv. onderling uitwisselen van een reflectiedocument) ○ Wijs leerlingen/studenten er op dat een opdracht op verschillende manieren kan aangepakt worden. ○ Stimuleer gesprekken tussen leerlingen/studenten over hun leerstijl. ○ Leg uit welke leerstijlen voor jouw vak effectief zijn. ○ Geef aan hoe jij als leerder verschillende soorten leerinhouden verwerkt en welk leerproces je daarin doormaakt. ■ Stimuleer leerlingen/studenten om hun manier van leren en van werken aan taken in vraag te stellen. <ul style="list-style-type: none"> ○ Laat leerlingen/studenten via het internet een leerstijltest doen (bv. de Lemo-test) en bespreek en vergelijk de uitkomsten met hen. ○ Laat de student een reflectie uitschrijven over zijn eigen leren. (bv. een reflectie bij het

	<ul style="list-style-type: none"> ■ waarin hij/zij efficiënt kan leren en werken aan taken.	<p>feedbackrapportje van de Lemo-test).</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Laat de leerling/student verschillende leerstijlen oefenen<ul style="list-style-type: none"> ○ Stimuleer leerlingen/studenten om zoveel mogelijk zintuigen in te zetten (multimediaal; schrijven; praten; opnemen en later afluisteren; onderzoekwerk via internet; creatieve opdrachten; enz). ○ Laat onderdelen van een vak op verschillende manieren voorbereiden. ■ Wijs op het belang van een geschikte leersituatie waarin de leerling/student zich goed voelt.<ul style="list-style-type: none"> ○ Geef aan dat 'stoorzenders' (zoals een mp3-speler, gsm) negatief kunnen zijn voor de concentratie
--	---	---

3 Zelfsturing

Zelfsturing	Welk concreet leergedrag is wenselijk bij de leerling/student? (+ Gedragsindicatoren)	Didactische tips om dit leergedrag te stimuleren?
<p>Zijn studies zelf in handen nemen en houden, de organisatie ervan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • oriënteren • plannen • bijsturen • reflecteren 	<p>De leerling oriënteert zich:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ De leerling/student raadpleegt diverse informatiebronnen om zich te oriënteren op een leertaak. ■ De leerling/student kiest en verzamelt gepaste informatiebronnen en -kanalen om doelgericht aan taken te werken en te leren. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Stel leerlingen/studenten de vraag wat ze al weten over het onderwerp en welke nieuwe informatie ze nog nodig hebben om een opdracht te vervullen. ■ Wijs leerlingen/studenten de weg naar verschillende informatiebronnen. <ul style="list-style-type: none"> ✓ Geef een overzicht van voor de cursus interessante weblinks. ✓ Geef een overzicht van mogelijke zoekstrategieën en zoekinstrumenten. ✓ Geef opdrachten waarvoor het gebruik van verschillende informatiebronnen noodzakelijk én gewenst is. ✓ Geef bij opdrachten aan dat leerlingen/studenten bv. minstens twee van de opgegeven websites/boeken/...dienen te gebruiken. ✓ Laat zien hoe je zelf verschillende bronnen gebruikt. ■ Stimuleer de leerlingen/studenten om vragen te stellen zodat ze een goed zicht krijgen op hoe ze een opdracht het beste aanpakken.

	<p>De leerling/student kan een realistische werk- en tijdsplanning maken op korte en lange termijn.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ De leerling/student noteert opdrachten/ uurrooster/lesomschrijving/... ■ De leerling/student gebruikt deze informatie om een planning op te stellen. ■ De leerling/student maakt een realistische inschatting van welke middelen/werkwijzen bruikbaar zijn. ■ De leerling/student kiest middelen/werkwijze om de planning uit te voeren. ■ De leerling/student leeft de afspraken na wat betreft vorm/werkwijze en tijdstip. ■ De leerling/student is zich bewust van de tijd die hij voor nevenschoolse activiteiten nodig heeft. Hij communiceert hier transparant over met de leraar/docent. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Besteed in de cursus aandacht aan de tijd- en werkplanning van de leerlingen/studenten: <ul style="list-style-type: none"> ○ Geef een duidelijk overzicht van taken en deadlines ○ Laat d.m.v. een voorbeeld zien hoe je zelf je activiteiten plant en hoe je jouw planning soms ook moet bijsturen. ○ Geef individuele of groepsopdrachten die buiten de contacturen moeten worden uitgevoerd. ○ Hecht belang aan de wijze waarop een opdracht werd uitgevoerd. <ul style="list-style-type: none"> ✓ Vb. door het opvragen van de werkplanning, logboek, agenda van een individuele of groepsopdracht ✓ Vb. door te vragen of de student al iets kan laten zien. ○ Geef bij een taak aan welke tijdsbesteding je van de leerlingen/studenten verwacht. ○ Toon oprechte belangstelling voor de nevenschoolse activiteiten van de student en (niet 'maar') maak de jongere attent op de verwachtingen van de school
--	---	--

	<p>De leerling/student reflecteert over zijn leerproces, beoordeelt de doelmatigheid en past die zonnodig aan.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ De leerling/student gaat na of hij zijn afspraken wat betreft vorm, werkwijze en tijdstip gehaald heeft. ■ De leerling/student gaat na of het resultaat overeenkomt met de verwachtingen. ■ De leerling/student gaat na of inhouden, middelen, werkwijzen bruikbaar zijn gebleken. ■ De leerling/student verklaart waarom het resultaat afwijkt van/ voldoet aan het gestelde doel. ■ De leerling/student past zonnodig de middelen/werkwijze/tijdschema aan om het vooropgestelde doel te bereiken. ■ De leerling/student trekt toekomstgerichte conclusies uit leerervaringen. ■ De leerling/student communiceert over zijn planning, reflectie en bijsturing. ■ De leerling/student kan communiceren over zijn ervaringen en gevoelens tijdens het leerproces. ■ De leerling/student neemt het initiatief om een afspraak te maken met de leerkracht/docent. ■ De leerling/student stemt zijn manier van leren en van werken af op richtlijnen van leraren/docenten en op de doelen. ■ De leerling/student aanvaardt dat hij fouten maakt, en gebruikt de informatie uit deze fouten om zijn leerproces bij te sturen. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Stimuleer leerlingen/studenten om zichzelf en het werk dat ze reeds deden, op regelmatige tijdstippen te evalueren: <ul style="list-style-type: none"> ○ Zorg voor extra oefenkansen door extra oefeningen bij de cursus ter beschikking te stellen waarbij ook de gehanteerde oplossingsmethode en de oplossing worden voorgesteld en toegelicht ○ Organiseer een oefenexamen/herhalingstoets m.i.v. een klassikale/individuele bespreking ○ Organiseer ook evaluatiemomenten in groepswork die niet op punten staan. ○ Moedig de leerlingen/studenten aan om zelf (voorbeeld)examenvragen te bedenken en op te lossen. ○ Laat leerlingen/studenten een logboek bijhouden voor een grotere opdracht, waarin ze kunnen aangeven hoever ze staan en welke problemen ze dienden op te lossen. ○ Geef leerlingen/studenten de tip zichzelf te 'belonen' als ze zich aan een planning houden of wanneer het resultaat voldoet aan de verwachtingen. ■ Sta open voor de leerervaringen van de studenten (bijvoorbeeld d.m.v. enkele van de hierboven opgenomen tips). <ul style="list-style-type: none"> ○ Geef zoveel mogelijk onmiddellijk feedback door eerst de feiten/gebeurtenis te beschrijven, wat je daarbij opvalt en welke mogelijkheden er nog meer zijn. ○ Gun leerlingen/studenten het maken van fouten. Het is immers een onderdeel van het leerproces. Stimuleer hen tegelijk om actief aan de slag te gaan met deze fouten.
--	---	--

		<p>(zichzelf remediëren)</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Stimuleer studenten om uit te blinken in iets waarin ze goed zijn! ■ Reik manieren/methodieken aan om reflectie te stimuleren aan de hand van concrete voorbeelden: reflectieschema's/gebruik van portfolio.
		<ul style="list-style-type: none"> ■ Bouw in de manier van begeleiden bewust een gradatie in: <ul style="list-style-type: none"> ○ taakgericht: kleinere afgebakende uitdagingen ○ probleemgestuurd: concreet materiaal geeft aanleiding tot uitdieping in verschillende richtingen ○ projectwerking: groter geheel met uitdagingen op elk niveau

4 Samenwerken

Samenwerken	Welk concreet leergedrag is wenselijk bij de leerling/student? (+ Gedragsindicatoren)	Didactische tips om dit leergedrag te stimuleren?
<p>Leren van elkaar en met elkaar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kennis • vaardigheden, ook sociale • houdingen en waarden 	<p>De leerlingen/studenten geven elkaar verduidelijking over de leerstof:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ De leerling/student vraagt de hulp van een medeleerling/student bij onduidelijkheid over de leerstof. ■ De leerling/student beantwoordt vragen van medeleerlingen/studenten over de leerstof. ■ De leerling/student vraagt de hulp van de leerkracht bij onduidelijkheid over de leerstof. ■ De leerling/student durft aangeven dat hij onduidelijkheid ervaart. Hierdoor werkt hij/zij mee aan een veilig klimaat waarin anderen dat ook durven. <p>De leerlingen kunnen efficiënt samenwerken aan een groepswerk:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ De leerling maakt in onderling overleg een taakverdeling. (bv. de CLIM-methode bij discussiegesprek) ■ De leerling legt samen afspraken vast rond 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Creëer randvoorwaarden voor het samen leren van leerlingen/studenten: <ul style="list-style-type: none"> ○ Maak aan leerlingen/studenten duidelijk dat leren beter gaat wanneer je de leerstof aan anderen probeert uit te leggen. ○ Stimuleer leerlingen/studenten om vragen te stellen. ○ Sta open voor vragen die in de groep naar voren komen bij het uitvoeren van de opdrachten. ○ Licht ook de andere groepen in over (relevante) vragen/problemen die in een groep zijn opgedoken. ○ Organiseer klassikale oefensessies waarin kleine groepjes leerlingen/studenten samen meerdere oefeningen/taken maken. ○ Werk samen met collega's aan vakoverschrijdende opdrachten of projectwerk waarbij studenten (b.v. uit verschillende klassen) samenwerken. ○ Durf zelf ook transparant te zijn over onduidelijkheid, onwetendheid. ■ De leraar/docent heeft in groepswerk naast het product ook aandacht voor het proces en helpt leerlingen regelmatig feedback te geven op elkaar en het groepsproces: <ul style="list-style-type: none"> ○ Vraag de groep een werkplan op te stellen waarin duidelijk aan bod komt wie wat wanneer zal doen.

	<p>tijdstip, vorm en werkwijze</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ De leerling leeft de afspraken ten aanzien van de eigen bijdrage na. ■ De leerling spreekt andere leerlingen aan op hun beloofde afspraken. ■ De leerling staat open voor kritiek van medeleerlingen. ■ De leerling geeft anderen opbouwende kritiek. ■ De leerling communiceert over zijn frustraties/ervaringen tijdens het groepswerk. ■ De leerling communiceert over de eigen geleverde bijdrage. ■ De leerling heeft oog voor verschillende leerstijlen. (vb. spanning tussen 'zij die graag snel afgeven' en 'zij die graag tot het laatste ogenblik herwerken') <p>De leerlingen/studenten geven elkaar feedback over gemaakte opdrachten:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ De leerling/student staat open voor feedback van medeleerlingen/studenten over individuele of groepsopdrachten. ■ De leerling/student geeft feedback aan medeleerlingen/studenten over individuele of groepsopdrachten. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Gebruik dit werkplan om de voortgang van de werkzaamheden met de groep te bespreken. ○ Creëer ruimte voor regelmatig overleg over het groepsproces en de bijdrage van de individuele groepsleden. ○ Geef vooraf duidelijk de (minimum)voorwaarden waaraan het product moet voldoen. Vaak ontstaan spanningen in het proces hieromtrent. <ul style="list-style-type: none"> ■ Zorg voor tussentijdse evaluatiemomenten: <ul style="list-style-type: none"> ○ Laat leerlingen/studenten feedback geven op elkaars werk tijdens de les ('peer-review'). Zorg daarbij voor een respectvolle sfeer. ○ Besteed tijdens overlegmomenten in groepswerk uitgebreid aandacht aan het functioneren van de groep en de bijdrage van elk groepslid. ■ Hou bij de eindbeoordeling rekening met de feedback van de medeleerlingen/-studenten tijdens de tussentijdse evaluaties.
--	---	--

5 Analyseren-structureren-relateren

Analyseren-relateren-structureren	Welk concreet leergedrag is wenselijk bij de leerling/student? (+ Gedragsindicatoren)	Didactische tips om dit leergedrag te stimuleren?
<ul style="list-style-type: none"> • De delen zien • Verbanden leggen: <ul style="list-style-type: none"> ○ tussen de leerstof en wat je al weet (uit andere vakken, uit eerdere hoofdstukken, uit ervaring) ○ tussen de details en de grote lijnen van de leerstof • Overzicht hebben 	<ul style="list-style-type: none"> ■ De leerling/student onderscheidt de belangrijke zaken van de minder belangrijke. ■ De leerling/student spreekt de eigen voorkennis aan. ■ De leerling/student herhaalt basisideeën van de les. ■ De leerling/student maakt overzichtschema's van de leerstof. ■ De leerling/student geeft in zijn samenvatting/mindmap blijk van verwerking en niet van een louter 'te onthouden' selectie ■ De leerling/student bedenkt voorbeelden bij de leerstof steunende op zijn ervaring en leefwereld. ■ De leerling/student brengt zichtbaar structuur aan in zijn documenten (kleuren, lijnen). ■ De leerling/student toont in een presentatie (schriftelijk of mondeling) duidelijk de verbanden tussen de verschillende onderdelen/thema's aan. ■ De leerling/student kan aangeven wat hij niet begrijpt, waar hij iets tekort komt. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Besteed in de cursus aandacht aan de samenhang van de leerinhouden binnen het studiemateriaal en de samenhang met andere cursussen: <ul style="list-style-type: none"> ○ Laat de leerstof aansluiten bij de voorkennis van de studenten. ○ Vraag de leerlingen/studenten bij aanvang van de les de belangrijkste zaken van de vorige les te herhalen (en eventueel ook stof uit het verleden die met de te behandelen stof te maken heeft). ○ Geef bij aanvang van de les kort aan waarover het in deze les zal gaan en hoe dit in verband staat met de thema's die aan bod zijn gekomen tijdens de vorige lessen. ○ Laat de studenten op het eind van de les de essentie van de geziene leerstof verwoorden. ○ Besteed de nodige aandacht aan het uitwerken van een inhoudsopgave bij de cursus en wijs de leerlingen/studenten op het belang ervan en train hen in het gebruik. ○ Maak zelf gebruik van verschillende soorten schema's tijdens de les of laat de leerlingen/studenten verschillende voorbeelden zien / inoefenen. Zo ontdekken ze welk systeem hen het best ligt. ✓ Vb. Oefen met hen het gebruik van mindmaps, visgraadstructuur, cirkelschema's,...

		<ul style="list-style-type: none"> ✓ begeleid hen stapsgewijs in het maken van een goede mindmap:<ul style="list-style-type: none"> -geef een voorbeeld: een met en een zonder hiaten -laat hen een mindmap maken en geef feedback -laat de keuze tot mindmapping aan de student ○ Bespreek regelmatig toets- en examenvragen, waarin bij voorkeur stukken leerstof worden gecombineerd. ■ Stimuleer leerlingen/studenten om structuur aan te brengen in hun cursus d.m.v. meerdere kleuren, onderlijnen (titels e, kernwoorden), nummering,...
--	--	---

6 Concreet verwerken

Concreet verwerken	Welk concreet leergedrag is wenselijk bij de leerling/student? (+ Gedragsindicatoren)	Didactische tips om dit leergedrag te stimuleren?
<ul style="list-style-type: none"> • concrete situaties aangeven waarop de leerstof betrekking heeft • voorbeelden geven • de leerstof 'toepassen', gebruiken in het dagelijks leven en in beroepssituaties 	<ul style="list-style-type: none"> ■ De leerling/student past de verwerkte informatie zinvol toe. ■ De leerling/student bereidt een onderzoek of practicum voor, voert het uit en verantwoordt de resultaten. ■ De leerling/student experimenteert met de leerstof. ■ De leerling/student slaagt erin om een realistisch voorbeeld te geven bij de geziene leerstof. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Besteed in de cursus aandacht aan de samenhang met de latere beroepspraktijk/de leefwereld van de leerlingen/studenten: <ul style="list-style-type: none"> ○ Licht regelmatig toe waarom de behandelde leerstof is opgenomen in het studieprogramma en waarom ze relevant is voor de opleiding ○ Gebruik in de cursus voorbeelden die nauw aansluiten bij de leefwereld van de studenten. ○ Laat de leerlingen/studenten als opdracht zelf voorbeelden bedenken bij de leerstof. ○ Oefeningen (en examenvragen) worden bij voorkeur ingebed in (levensechte) (nieuwe) situaties/omschrijvingen. ○ Laat leerlingen/studenten experimenteren met de leerstof ○ Betrek de actualiteit bij de leerstof. ○ Voorzie een ervaringsoefening of laat leerlingen/studenten dingen concreet ervaren. (inductief) ■ Hou jezelf als leraar/docent zo goed als mogelijk up-to-date. (ervaring, literatuur, netwerk)

7 Kritische verwerking

Kritische verwerking	Welk concreet leergedrag is wenselijk bij de leerling/student? (+ Gedragsindicatoren)	Didactische tips om dit leergedrag te stimuleren?
<ul style="list-style-type: none"> • De leerstof niet zonder meer accepteren • zijn argumenten met die van anderen vergelijken • aangeven van alternatieven, ontwikkelen van een eigen visie 	<ul style="list-style-type: none"> ■ De leerling/student maakt onderscheid tussen feiten en meningen. ■ De leerling/student selecteert en brengt bronnen samen op een kritische manier. ■ De leerling/student ontwikkelt een onderbouwde mening ten aanzien van het behandelde onderwerp. ■ De leerling/student ontwikkelt een eigen, onderbouwde visie vanuit de leerstof of vanuit de standpunten/meningen van anderen. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Stimuleer de leerling/student om de leerstof niet zonder meer te accepteren: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Bij presentaties/spreekbeurten geef je enkele studenten de rol van 'opposant': zij verwoorden na afloop van een presentatie van medeleerlingen/-studenten een oppositioneel standpunt. ✓ Organiseer een debat. ■ Laat de leerling/student de eigen argumentatie met die van anderen vergelijken. <ul style="list-style-type: none"> ✓ Vb. Het tegenstellingspel (groen / rood): je geeft een bepaalde stelling op, laat de leerling/student een groene of rode kaart / balpen / ... in de lucht steken (akkoord / niet akkoord) en je zet een groene en een rode tegenover mekaar om ze te laten debatteren. ■ Leer een leerling/student een onderscheid maken tussen feiten en meningen. <ul style="list-style-type: none"> ✓ Geef een instructie om over een bepaald onderwerp (wat betreft de auteur) objectieve en subjectieve bronnen te zoeken. Laat de leerlingen/studenten de bronnen synthetiseren en bespreek het eindresultaat klassikaal. ■ Weet een (afwijkende) persoonlijke mening of kritische reflectie naar waarde te schatten. ■ Sta open voor kritische benaderingen/vragen

van leerlingen/studenten

- Wees zelf kritisch

8 Motivatie

Motivatie	Wat is kenmerkend gedrag van een leerling/student die gemotiveerd is?	Didactische tips om leerlingen/studenten te motiveren
<p>Motivatie loopt als rode draad doorheen bovenstaande leercompetenties:</p> <ul style="list-style-type: none"> • motivatie bevordert leergedrag en leervermogen • motivatie stimuleert de wil om met leren bezig te zijn. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ De leerling/student is aanwezig in de les. ■ De leerling/student is aandachtig, noteert en stelt vragen. ■ De leerling/student is nieuwsgierig, leergierig. ■ De leerling/student neemt deel aan schoolgebonden initiatieven. ■ De leerling/student praat met enthousiasme over zijn studies of opleiding. <ul style="list-style-type: none"> ✓ De student maakt anderen enthousiast voor zijn opleiding. ■ De leerling/student toont buitenschoolse interesse voor de sector <ul style="list-style-type: none"> ✓ De leerling/student is actief in de sector (bv. vrijwilligerswerk, jobstudent, deeltijds werk). 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Toon zelf interesse in het eigen vakgebied en de leerstof. ■ Onthoud dat leerlingen/studenten mensen zijn die soms gewoon wat meer persoonlijke aandacht, aanmoediging en steun nodig hebben. <ul style="list-style-type: none"> ✓ Noem studenten zoveel mogelijk bij hun naam. ✓ Druk jouw appreciatie uit wanneer studenten goed meewerken. ○ Toon interesse voor de concrete leefwereld van de leerling/student. <ul style="list-style-type: none"> ✓ Vraag naar bv. zijn hobby's of wat hij zoal doet met zijn vrije tijd. ✓ Zoek aanknopingspunten met de leerstof / het vak / het beroep waarvoor hij studeert. ■ Organiseer schoolgebonden feestelijkheden samen met leerlingen/studenten. ■ Versterk de identiteit, uitstraling van de opleiding. <ul style="list-style-type: none"> ✓ Werk als collega mee aan een trots gevoel over de opleiding ■ Bouw een studiebegeleiding op die snel en efficiënt kan inspelen op vragen en behoeften (samenwerking tussen leraren, studiebegeleiders, leerling/studentenbegeleiders).

Bron

- Van de Mosselaer, H., Spooren P., en Hiels, S. (2008), Handwijzer voor het coachen van leren. Pedagogisch-didactische tips om leercompetenties te versterken, 8p.

